
CONSERVATORISM ȘI SPONTANEITATE ÎN TEHNOLOGIA LITICĂ PALEOLITICĂ. REFLECȚII ASUPRA UNEI INDUSTRII MUSTERIENE

de Mircea Anghelinu

Conservatorismul excepțional atestat de marile etaje tehnice ale paleoliticului este unanim acceptat, dar nu întotdeauna este explicat satisfăcător. Diferite sisteme teoretice au încercat să-i justifice existența, fie pe seama cerebralizării gradate a tipurilor antropologice succesive, fie pe seama funcționalismului cultural, care instaurează un echilibru între om, societate și mediul fizic, fie, mai frecvent și mai ambiguu, combinând ambele variabile. Arheologia paleoliticului din România nu se recomandă însă, nici prin acceptarea deplină a vreunei propuneri, nici prin refuzul critic al ei, ci mai degrabă prin lipsa de interes în a analiza aceste aspecte, conexe pasiunii – dacă nu tocmai acribicului – studiu al materialului litic. Câteva considerații teoretice ar fi așadar folositoare, deși nu ne iluzionăm că ar putea elucidă problemele de interpretare paleo-etnografică ridicate de etajul evolutiv al paleoliticului mijlociu. Un caz special, cel al comportamentului tehnic musterian în Peștera Cioarei de la Boroșteni, poate sugera ipoteze, și le vom expune ca atare.

1. CONSIDERAȚII ASUPRA UNEI ALTERITĂȚI

Utilizarea noțiunii de “cultură arheologică”, deseori înlocuită în arheologia paleoliticului de mai sobrul și mai modestul “tehnocomplex”, exprimă o nedisimulată ambiție de a suprapune acestei nomenclaturi o unitate etnică aparte, sau chiar un ansamblu de tradiții înrudite, ca încununare a unui demers în care un profil tehnic special este atribuit individualității normelor culturale ale unei comunități preistorice. Pe fundalul tendinței firești de ordonare a artefactelor, intenția analistului constă în a recunoaște o cultură, asemănătoare celei studiate de antropologul social sau de etnolog, amalgamată însă în repertorii tehnice. Cultura materială reprezintă, evident am spune, un simplu fragment al culturii vii, deseori fiind constituită din aspecte aleatorii, în timp ce cultura arheologică, varianta conservată geologic a primeia, rămâne o proiecție acomodativă, plasată la contactul dintre organizarea internă reală, mărturisită de vestigiile abandonate și filtrul ordonator al analistului. Atenția acestuia ar trebui să se circumscrie cu deosebire asupra acestui raport, dintre relațiile reale dintre artefacte și cele imaginate sau presupuse de el. Ar fi inutilă aici o dizertație speculativă asupra posibilităților de obiectivitate ale cunoașterii empirice, statuată ferm de arheologii de tradiție pozitivistă sau marxistă, dar criticată de unele curente post-antiquariste (Klejn, 1981, p. 268, 269). Vom lăsa această problemă pe seama filozofilor și vom conchide că,

deși relativă și fatal empirică, cunoaștere permisă arheologilor întrunește suficiente șanse metodologice, măcar datorită caracterului său pozitiv. Acest postulat nu ne îndeamnă însă la un confort pozitivist, și acest echivoc moderat vom încerca a-l susține în continuare, considerând o cultură arheologică drept un *rezultat* al demersului arheologic și nu o stare de fapt regăsită în teren.

Pentru a generaliza norme ale comportamentului cultural, este utilizată calea îngustă și deseori abruptă a caracterizării a ceea ce este particular sau unic, cel puțin, se crede, în cadrul arheologiilor considerate îndeobște "tradiționaliste" și al căror traseu al inferențelor este clasic, inductiv. În realitate, facem mențiunea, distincția atât de strident clamată, cu deosebire de către școala americană de arheologie (ex. Binford, 1972), este în realitate mult atenuată în practica disciplinei de manipularea unor modele generale de comportament, unificate de principiul uniformitarismului, de către școala europeană, dar și de constituirea de către procesualității înșiși a unor modele apriorice, puse pe aceleași blamate baze inductive. În ambele tradiții scolastice, utilizarea categoriilor generale este inevitabilă. Considerând astfel o falsă problemă antagonismul dintre cele două viziuni epistemologice, și mai degrabă rodul tradițiilor diferite și partizanatului, credem mai degrabă într-o omogenitate esențială a demersului cognitiv al arheologiei, care rămâne în esență inductiv și în care teoria are rolul de a semnaliza dificultățile.

Riscând truismul, ne amintim aici că ceea ce permite accesul arheologului la viziunea despre lume a individului preistoric este *ordinea internă*, pe care nu o postulăm neapărat sistemică, a universului său socio-cultural, și convingerea că aceasta este accesibilă rațional, deci pretabilă comprehensiunii, adecvată reconstituirii și expunerii. Fundalul acestei convingeri îl constituie presupuziția că această organizare internă este la rândul-i, cel puțin în parte rațională, operă a unor mecanisme psihice imuabile în timp, cu motivații, mobiluri și consecințe previzibile. Trebuie însă reamintit că nenumărate aspecte ale comportamentului cultural nu sunt perpetuate prin confruntare rațională. Exemplul cel mai grăitor îl constituie tocmai secvențele comportamentului cotidian, suportul frecvent al inferențelor arheologice. Cum supraviețuirea ține de aceste secvențe, și nu de secvențe operatorii excepționale, el va expune elocvent o *tradiție culturală*. Obişnuințele se fixează precis la nivelul inconștientului individual și colectiv, ceea ce anunță efectiv o breșă teoretică în posibilitatea reconstrucțiilor raționale, mai ales că habitusurile proprii ale analistului întrunesc criterii specifice unei anumite tradiții culturale, pe cât de europeană, pe atât de modernă.

Contactul între două universuri culturale presupune inerent receptarea – și uneori supralicitarea – unor alterități, mai mult sau mai puțin evidente, mai mult sau mai puțin esențiale. Descoperirea de către civilizația europeană a vestigiilor preistorice continentale a coincis relativ, nu întâmplător și nu doar cronologic, cu contactul dintre ea și populațiile "primitive" extra-europene. Ambele exalau exotism și s-au putut lesne transforma în fundalul pe care s-au proiectat concepțiile europeanului, deseori reflectând imaginea sa despre sine, nu mai puțin decât pe cea a retardatului cultural studiat. Subiectele acestui motivat europocentrism cu pulsuni morale, primitivii ancestrali sau periferici, au devenit un domeniu de studiu predilect, discipline numeroase încercând să circumscrie diferitele laturi ale variabilității culturale constatate. Nu ne iluzionăm însă: cercetarea *celuilalt* este o manieră de a te descrie pe tine, iar europenii au căutat, cercetând primitivii de tot felul, soluții ale interogațiilor ce-i priveau.

Ceea ce ținem să subliniem, schematic, cu riscurile permanent implicate de generalizare, este esența unei alterități ce nu și-a pierdut nici actualitatea, nici contingența sau profunzimea. Intrarea în conștiința europeană a *celuilalt* este jalonată de o tradiție aparte, în care substratul iudeo-creștin cunoscuse deja Renașterea, Reforma, iluminismul și care pornise decis pe calea progresului tehnologic și economiei fundamentate capitalist. Dincolo de nuanțele regionale, câteva caracteristici unifică acest profil: raționalismul statuat, progresul teoretizat, încrederea în vectorul economic și tehnologic, ca și în superioritatea civilizației ce promova aceste valori. Pulsunile contestatate nu ating profunzimea, ele atestă doar că, printre altele, dreptul de a te delimita de rest este tot un merit al progresului (care este rațional, inevitabil ascendent etc.). Alteritatea presupune în general raportarea la “echilibrul” propriu a “dezechilibrelor” constatate la ceilalți. Departe de a sugera că cercetarea istorică este larg deschisă intruziunilor mediului său social, întrucât o vedem în continuare o activitate rațională, capabilă de critica proprie, nu putem ignora acei *topoi* inconștienți, dar activi și eficace, care delimitează opțiunile individului istoric conform epocii și culturii sale. Însăși selecția problemelor de studiat este în acest sens apriorică, și se cuvine să reflectăm asupra acestui aspect. Pe scurt, europeanul contemporan are propria idee de echilibru, măsura lui, nu va putea niciodată gândi istoria decât ca pe un lung preambul al propriei existențe, și o va judeca, în consecință, în funcție de acest lucru. Printre altele, va fi mai greu capabil să înțeleagă porțiunile de traseu istoric care i-au întârziat apariția, dar extrem de interesat de ele.

Evidențiem aici o fundamentală alteritate între cel două lumi, utilă scopului propus de noi, în ciuda generalității de care se face vinovată: *poziția față de timp*. Caracteristică oricărui tradiționalism, chiar a celui european rural de exemplu, este inerția, o atitudine specifică și universală față de timp și sensul său, deși întotdeauna altfel motivată. Paradigma medievală creștină a istoriei constituie însă un bun exemplu și lămurește pe deplin sensul aserțiunii noastre: succesiunea temporală avea, pentru omul medieval ca tip generic, o conotație negativă, punctând doar o perpetuă degradare a condiției existențiale a umanității. Această degenerare se raportează la un stadiu inițial de perfecțiune și echilibru. O imagine identică – *mutatis mutandis* – oferă toate civilizațiile arhaice, pentru care timpul nu face decât să stimuleze o entropie, raportată permanent la arhetipul mitic. Corijarea ei are ca mijloc reactualizarea experienței exemplare: funcția exemplară este așadar explicită, activă, tenace* Pentru tradiționaliștii de tot felul, modelul cultural perfect este întotdeauna anterior în timp, singura posibilitate de a corespunde rigorilor sale fiind ignorarea oricăror mutații survenite și tratarea lor ca degenerescențe. De aici, atribuirea unei gândiri “prelogice” acestora (Lévy-Bruhl) nu mai e decât o variațiune.

De cealaltă parte, constatăm o viziune practic contrapusă, prin care timpul câștigă o conotație pozitivă, îmbogățind și înnobilând. Nici o pierdere valorică nu i se mai datorează, dimpotrivă, el permite cumulumul progresiv, justificat ideologic. Nu insistăm aici asupra motivelor ce au dus la cimentarea acestei concepții, pe care o

* Precizările pe care un om preistoric le-ar putea eventual face despre el însuși contează foarte puțin pentru punctul nostru de vedere, pentru că acesta ar fi nevoit să se desprindă de ceea ce face prin ceea ce spune că face.

statuăm generală, nu exclusivă. Cel puțin arheologii, odată preocupați intelectual de trecut, presupun o atitudine explicită față de timp și o curiozitate deloc familiară unui tradiționalism general. Cert este că perpetua reevaluare a modelelor duce la o esențial diferită atitudine față de scurgerea temporală, în care aceste modele sunt permanent ameliorate, cele anterioare devenind treptat caduce: modelul ideal aparține viitorului (Radkowski, 2000, p. 49, 50). Un exemplu punctual, dar elocvent, îl reprezintă chiar mediile academice americane, prin perpetua insatisfacție pe care tinerele generații o manifestă față de eșafodajul paradigmatic al propriilor profesori. Această atitudine, intim tributară orientării față de timp a întregii societăți, descentralizată și protestantă în spirit, și vieții universitare efectiv autonome, implică o febrilitate a contestării, reevaluării și corijării. O atare concepție nu este tocmai familiară tradiției universitare franceze de exemplu, mai ferm normată și centralizată și grefată pe fondul unei solidarități sociale de altă factură (Coudart, 1999). Diferența este însă de volum.

Nu am insista, riscând locul comun, asupra acestei esențiale alterități, dacă ea nu ar fi intim inserată în concepția asupra progresului a europenilor contemporani și nu ar fi activă în deprinderile lor scolastice, inclusiv în domeniul cercetării arheologice. Pe seama acestei mai degrabă inconștiente atitudini față de timp, dar și față de rațiune, putem pune câteva tentații interpretative, pe care le putem însuma astfel:

a. Tendința amelioratoare.

Presupoziția progresului, intelectual, moral, tehnologic, teză convențional iluministă, se regăsește frecvent în reconstituirile culturale încercate de arheologi. Temporizarea acestui progres – pentru anumite epoci sau areale – este explicată variabil, ceea ce nu face mai puțin activă insinuarea sa, pentru că sugerăm nu atât statuarea uniliniarismului său la nivel teoretic și obiectiv, cât funcționarea acestei prezumții ca o propensiune inconștientă pentru eficiență utilitară a comportamentelor umane, ba chiar prin funcționalismul instituțiilor culturale. Astfel, vizibilă imediat la nivelul reconstituirii tehnologiei, obsesia căutării unei eficiențe tot mai perfecționate, sau a unei eficiențe pur și simplu, poate fi extinsă la nivelul funcționalismului cultural, pentru care întregul sistem cultural are menire adaptativă și conferă avantaje în competiția acestuia cu alte sisteme, naturale sau sociale. În această direcție, școala procesualistă, ca și cea marxistă, întrunește criterii asemănătoare.

b. Traducerea.

Traducerea “sensurilor”, a semnificațiilor și înțeleșurilor proprii unui univers cultural constituie o problemă notorie – dezvoltarea unei direcții în gândirea arheologică și atenția post-procesualiștilor pentru un atare fenomen fiind o necesară reactualizare. Dificultățile implică, teoretic, ambele părți aflate în contact, problemă care ne interesează mai puțin. Ceea ce tradiția europeană îi conferă este intransigența, și cu atât mai activă este aceasta în arheologia preistorică.

Aspectele presupuse de “traducerea” sensurilor culturale implică mai multe inconveniente. În primul rând, dimensiunea intențională a gesturilor, poate tangibilă pentru etnologi, dar presupusă pentru arheologi; nu mai puțin dramatică este această absență pentru dimensiunea orizontală, cea a culturii ca limbaj (Radkowski, 2000, p. 75-79). Arheologul este obiectiv frustrat atât de receptarea fenomenologică a culturii, cât și de cea semantică. Atribute puternic caracteristice unui univers cultural vor fi astfel sortite unui raționament retrospectiv, ale cărui criterii sunt la rândul lor unice și specifice culturii europene.

c. Raționalizarea.

Conexă celorlalte tendințe, raționalizarea este condiția lor existențială, o analiză clasică a lui Raymond Aron păstrându-și actualitatea (Aron, 1997, p. 67 și urm.). Ea funcționează, credem, în mai multe situații. Pe de o parte, traducerea gesturilor culturale este în general posibilă numai prin prismă rațională. De asemenea, expunerea rezultatelor acestora este raționalizată prin opțiuni de limbaj, adică prin alegerea arbitrară a unor semnificanți. Astfel, înțelesul acordat unei succesiuni de gesturi ale omului preistoric presupune existența și identificarea unui motiv, a unui mobil și a unor consecințe, într-un permanent racurs. Analistul nu le poate imagina decât pe baza experiențelor sale proprii, care sunt mediate de matricea sa culturală, ele neputând fi interpretate retrospectiv, altfel decât rațional. Principala problemă o vor constitui comportamentele iraționale, mai ales că deseori *motive iraționale permit mobiluri raționale.*

Să alegem un exemplu deloc spectaculos, valabil pentru toate "ispitele" interpretative: alegerea unei materii prime pentru realizarea unei unelte. Această opțiune poate fi determinată de criterii, poate raționale într-o primă etapă (ceea ce, practic, este imposibil, dar teoretic necesar), abandonate prin periferizarea sau deformarea sensului inițial și devenite iraționale, *chiar dacă, sau tocmai pentru că* invocă experiențe arhetipale. Ea poate fi aleasă în pofida, dar și în virtutea unor calități mecanice, sau în deplină indiferență față de aceste caracteristici, deși nu poate fi niciodată ignorat sâmburele de raționalitate prezent în rutină. Analistul va încerca să demonstreze *necesitatea* acestei opțiuni prin una din cel mult trei teze acceptate rațional: fie pe baza eficienței mecanice, fie atribuind opțiunii un înțeles convențional simbolic, a cărui existență o poate accepta rațional, dar nu o poate înțelege, fie prin rezoluția, în mod necesar expeditivă, că alegerea întrunește probabil criterii ambivalente: *din moment ce această opțiune a avut loc, ea trebuie să fi fost necesară într-un anumit fel.* Care erau însă altele? Sensul gestului individual din trecut, mediat de inconștientul unei comunități, va rămâne confuz. Nici dovezile contextuale nu garantează astfel o reconstituire veridică, dimpotrivă, ele pot susține oricând teze adverse, argumentând orice fel de "necesitate". Prin urmare, ele nu reprezintă un panaceu, ci doar mijlocul de minimalizare a erorii de interpretare, capabil a limita inferențele gratuite.

Acest rapid excurs asupra limitelor obiectivității, sau mai degrabă asupra riscului lipsei de moderație în subiectivitatea restituirilor arheologice, are rolul unei introduceri strict necesare unei exemplificări practice. El justifică o modestă rezervă în privința constatărilor ce urmează.

2. UN STUDIU DE CAZ: MUSTERIANUL DIN PEȘTERA CIOAREI

Studiul tehnologic industriei litice din peștera de la Boroșteni (jud. Gorj), a oferit motive temeinice de reflecție, deschizând efectiv posibilitatea unei radicale problematizări a tematicii variabilității culturale a paleoliticului mijlociu din România, a celui din peșterile carpatice în special. Mai mult, el permite accesul în interiorul cercului de polemici generate de comportamentul tehnic musterian, perimetru din care arheologia paleoliticului din România, refugiată lungă vreme într-o cercetare idiografică, manifestă încă o nejustificată discreție.

2.1. Câteva opinii.

Etajul cronologic la paleoliticului mijlociu nu exprimă neapărat un profil tehnologic particular, ci unul care stabilizează concepte tehnice anterioare (Pigeot, 1991; Boëda, 1991). Opțiunile sale tehnologice fundamentale sunt aparent moșteniri ale competențelor achiziționate deja către sfârșitul paleoliticului inferior. Gama de soluții morfologice este restrânsă, tipologia utilajului litic rezumându-se generalizat asupra formelor bifaciale, racloarelor, cuțitelor, vârfurilor și pieselor denticulate sau *encoche*s. Alături de diferitele metode de debitaj așchiar sau bifacial, această serie tipologică exprimă efectiv întregul arsenal de abilități tehnice manifeste în domeniul exploatarei resurselor litice. Omogenitatea morfologică, consecință evidentă a unui număr modest de soluții tehnice aplicabile și a unor – se pare – deloc pretențioase necesități funcționale, este prima responsabilă de ermetismul cultural al acestor industrii. Alături de aceasta, diferitele propuneri interpretative, expunând deseori criterii adverse și argumente egal pertinente, n-au făcut decât să sporească deruta. Reducerea unităților de studiu a permis, pe de o parte, rafinarea observațiilor, iar pe de alta, dificultatea comunicării și a sintezei.

Coincidența dintre tehnologia musteriană și omul de Neanderthal, deși nu absolută, a generat luări disonante de poziții, mai ales că respectivul tip uman a fost descalificat drastic de pierderea “competiției adaptative” la debutul paleoliticului superior, odată cu apariția în Europa a noului tip uman, *Homo sapiens sapiens*. Cum interpretările arheologilor decid frecvent *calitatea* adaptării în funcție de *succesul* ei – ceea ce ar fi logic și coerent, dacă termenul de “adaptare” poate fi utilizat în siguranță, iar omul ar fi mai mult animal decât el însuși – nu surprinde tentația simptomatică de a i se refuza paleantropului meritele tipului antropologic modern. Există, ce-i drept, și situații în care tendința adversă, cu substrat etic, este la fel de activă. Deși nu depășește, în opinia noastră, un joc intelectual condescendent.

Revenind la direcțiile interpretative, punctăm câteva opinii utile scopului propus de noi. Astfel, prima și cea mai tenace în timp încercare de explicare a variabilității culturii materiale musteriene, pe principii statistice, îi aparține lui F. Bordes (1953), cel care, pe baza frecvenței polimodale a tipurilor de racloare, distinge pentru musterianul francez câteva “tradiții” culturale reflectate în tehnică. Cele cinci personalități tehnice reprezintă culturi arheologice distincte, implicând identități etnice aparte și contemporane. Modelul Bordes va fi importat când și în alte zone europene, evidențiindu-se treptat atât lipsurile sale, cât și fundamentarea sa faptică judicioasă, deși imperfectă.

O critică virulentă, pentru că ataca – imprudent, credem noi – înseși fundamentele conceptuale ale arheologiei franceze, și abia în consecință terminațiile sale metodologice, va lansa “noua arheologie” americană, prin persoana lui L. Binford (Binford/Binford, 1966; Binford, 1972), vectorul inteligent și decis al orientării. Binford consideră că ansamblurile identificate de Bordes ca tradiții aparte reprezintă mai degrabă faciesuri funcționale ale unei tradiții unice, ale căror reziduuri materiale constituie martorii abandonați pe loc ai unor activități specifice. Ipoteza normativității stricte era exclusă, argumentându-se în fapt imposibilitatea conservării unei tradiții în condițiile de contact între comunități populând un spațiu restrâns, cum era Perigordul, zona clasică pentru definirea musterianului francez. Ca un corolar, completăm noi, conservatorismul are nevoie de izolare, presiunea demografică implică schimbul de idei etc. Evident, constatăm, Binford nu contrazice în substrat posibilitatea tradițiilor, ci tradițiile lui Bordes.

P. Mellars (1969) propune o altă explicație, ordonând cronologic industriile pe principii de succesiune, statuând astfel o evoluție internă, de la musterianul de tip Ferrassie la cel de tip Quina, ambele fiind înlocuite prin afirmarea generalizată a celui de tradiție acheuleană.

Critica acestor modele nu a întârziat să apară (Rolland, 1981; Otte, 1992; Boëda, 1991), principii alternative de interpretare, pe criteriile tehnologice (Turq, 1989), sau ale aprovizionării cu materie primă (Geneste, 1988) fiind avansate. Ceea ce continuă să excludă rezoluțiile categorice o consituie ocurența și recurența diferitelor comportamente tehnice musteriene, ca și limitele metodelor de fixare cronologică precisă, care transformă noțiunea de “contemporaneitate” într-o convenție. Însăși dihotomia drastică dintre stil și funcționalitate va fi criticată, evidențiindu-se focalizarea taxonilor în funcție de calitatea și abundența materiei prime, conexasă cu intensitatea ocupației și mobilitatea relativă a comunităților (Rolland/Dibble, 1990). Această ultimă ipoteză ascunde oricum o stagnare în canoane funcționaliste, ce-i drept, mult mai rafinată. Nici tradiția franceză nu-și abandonează principiile, stabilitatea tradițiilor, deși transferată în cadrul mai amplu al lanțurilor operatorii, fiind în continuare considerată martorul explicit al comportamentelor învățate și fixate la nivel inconștient (Boëda, 1991). Asediul ambelor direcții atenuează radicalismul opiniilor, promovând mai degrabă un relativism pacific, în care conflictul fundamental migrează în substrat.

2.2. Opțiuni metodologice.

Dacă Binford refuza musterienilor, aparent cel puțin, posibilitatea unor standardizări normative, J. Sackett (1982) propune o variantă metodologică de identificare a standardelor tehnice “tradiționale”, prin introducerea noțiunii de “stil izocrestic”; posibilitatea artizanului de a alege între variante funcționale identice, în orice etapă a lanțului operatoriu, poate expune seria de opțiuni proprii acestuia pentru a menține comportamentele învățate. Deși presupune estimarea echivalenței funcționale a alegerilor, dificilă în condițiile în care nu putem aprecia cum se cuvine rigoarea contingențelor funcționale, sistemul are avantajul că atenuează drastic misiunea contestată a tipologiilor formale. Autorul însuși nu-și propune insinuarea unui model explicativ, ci a unui descriptiv, mai complet, în esență, ca model formal, decât cel al lui Bordes. Vom reține principiul său de studiu, și vom conferi unei tradiții o serie coerentă de opțiuni tehnice unice.

Foarte util ne apare și decupajul tehnologic realizat de E. Boëda (1991), mai complex decât cel al lui Sackett, pentru că ia în discuție noțiuni mai rigurose definite; structurile volumetrice, metodele de debitaj și echivalențele ce se pot invoca între acestea vor fi aplicate aprioric și industriei musteriene din Peștera Cioarei.

Vom reține, de asemenea, sugestiile metodologice punctate mai sus, care tratează atitudinile tehnice ca recul al materiei prime și intensității de ocupație (Rolland/Dibble, 1990).

2.3. Industria musteriană din Peștera Cioarei.

2.3.1. O parte a unui facies.

Peștera de la Borosteni a intrat în atenția preistoricienilor români după ce C. S. Nicolăescu-Plopșor și C. N. Mateescu efectuează aici un prim sondaj în 1954. Săpăturile

sistematice vor fi inaugurate aici în 1973, sub conducerea lui Marin Cârciumaru, continuând până în 1996 (Cârciumaru și colab., 2000, sub tipar). Setul litic recuperat cuprinde un inventar relativ sărac, mai mic de 1000 de piese, contrastând cu secvența sedimentară generoasă a depozitului, de 5-6 metri în medie, și care atestă aproape toate oscilațiile climatice ale Pleistocenului superior identificate în această zonă a României.

Încă de la debutul cercetărilor, și constant în continuare, mustertianul din Peștera Cioarei va fi considerat a aparține unui facies aparte, specific peșterilor carpatice și caracterizat de utilizarea masivă a rocilor de origine locală (cuarțit, cuarț, diorit etc.). Calitatea mecanică “mediocră” a acestora, cu efecte în tehnologia “rudimentară” și în tipologia săracă a respectivelor seturi au accentuat omogenitatea aparentă a acestor industrii, calificate pe rând ca mustertian “de peșteră”, contrapus celui de terasă, mai fidel manualelor de tipologie, “mustertian alpin”, “Charentian oriental” sau “paleolitic cuarțitic” (ar fi de menționat opiniile exprimate de Nicolăescu-Plopșor, 1957; Gabori-Csank, 1968; Gabori, 1976; Mogoșanu, 1978). Subliniem că presupusa uniformitate, atribuită formal unei tradiții comune, se baza mai degrabă pe insuficiența informațiilor arheologice și pe circumstanțele obiective ale recuperării ei (Anghelinu, 1998). Ea nu ținea cont decât de similitudinile tipologice și de plasarea geo-topografică asemănătoare, argumente ce pot fi ușor invocate și pentru a susține o teză adversă, a unei adaptări microregionale la resurse sau activități, în spiritul lui Binford. Nu insistăm aici asupra acestei probleme, insolubilă câtă vreme contextele arheologice de proveniență lipsesc. Noile date obținute pe baza materialului de la Boroșteni pot însă sugera câteva variante interpretative.

2.2.2. O “tradiție” aparte.

Redactarea monografiei acestui sit a prilejuit reconsiderarea, pe principii metodologice noi, a încadrării preliminare a setului litic din Peștera Cioarei. Studiul tehnologic complet, ca și analiza exploatării materiei prime, au confirmat, dar au și infirmat o parte a presupunerilor anterioare, aducând în discuție elemente noi.

Studiul tehnologic a fost efectuat asupra întregului ansamblu, alcătuit din 903 de piese litice – cel mai numeros ansamblu provenit din peșterile carpatice studiat integral. Ne vom rezuma la câteva observații generale, adecvate obiectivului mai amplu propus. Astfel, o constatare proeminentă reiese în urma acestei analize: omogenitatea internă a întregului ansamblu, identificabilă atât din punctul de vedere al exploatării resurselor litice locale, cât și din punctul de vedere al secvențelor de debitaj, ca și din cel – clasic și conex – al tipologiei utilajului.

Primul caracter, deși susținut de comportamentul general de exploatare a materiei prime în paleoliticul mijlociu, atestă o surprinzătoare uniformitate, inclusiv la nivelul micropetrografiei rocilor exploatate. Într-un interval cronologic notabil – nivelul geologic E este datat la 50.000 B.C., în timp de ultimul nivel ce a livrat material mustertian, J, este datat la 48.000 B.C., dar distanța temporală poate fi chiar mai mare – opțiunile de selecție a materiei prime sunt foarte precise și extrem de stabile, sugerând probabil o perfectă cunoaștere a proprietăților lor mecanice, mai greu observabile la nivel macroscopic de către noi. Am putea crede că sistemul descriptiv de clase petrografice luate în considerație până acum de arheologia paleoliticului este absolut insuficient, întrucât omul de Neanderthal poseda criterii extrem de fine de selecție a rocilor. Totalitatea tipurilor exploatate provin din preajma grotelor. Deși aparent opțiunile

sunt limitate, în perspectivă diacronică ele sunt stabile, și par a susține o funcționalitate identică, deși ne raportăm la diversele oscilații climatice și de biotop cu care sunt contemporane respectivele locuiri. Sugerăm, preliminar, două variante euristice extreme, în spiritul polemicii clasice enunțate:

a. *musterienii exploatau aceste resurse fie indiferent, fie "împotriva" necesităților funcționale imediate, în virtutea unui tradiționalism ferm; unde este atunci disponibilitatea de a se adapta circumstanțelor?*

b. *întregul profil tehnologic este tributat caracteristicilor materiei prime, contingențelor sale volumetrice și mecanice; dar atunci, de unde aveau cunoștințele?*

Studiul tehnologic oferă însă argumentației noastre alte criterii. Comportamentul tehnic mărturisește o omogenitate indubitabilă, susținută la toate nivelele de analiză, în ciuda variațiunilor climatice și de biotop (deși este greu de delimitat o cronologie fermă, dispariția materialului expune o ocupație repetitivă). Rocile, deși mecanic și cu o morfologie a volumului natural diferită, atestă același principiu de exploatare în volum, variabilitatea strategiilor de reducere rezumându-se la respectarea morfometriei naturale. Obiectivele tehnice sunt identice – așchii *à dos* cu latura tranșantă mai lungă – deși dimensiunile diferă. Indicii de transformare în utilaj nu depășesc 14% (stratul E), retușarea fiind marginală, aplicată îndeosebi pe rocile cu o granulație mai fină decât a cuarțului sau cuarțitului (M. H. Moncel, com. pers.). Ansamblul provine fără îndoială dintr-o ocupație de tip palimpsest, cu intensitate probabil sincron scăzută. Prezența diseminată a resturilor de combustie, dar și imprimarea resturilor de funingine pe peretele de calcar, într-un spațiu protejat al peșterii, susține acest caracter al locuirii.

Revenind la disjunctia clasică, putem constata că, pe de o parte, materia primă este exploatată variabil, dar consecvent ca principiu tehnic, iar alegerea rocilor este ghidată de principii stabile, deși probabil mai puțin complexe decât am fi fost tentați să credem. În primă instanță, omogenitatea statistică a alegerii rocilor ne sugerează precizia opțiunii. Tehnologia exclude presupunerea unei alegeri fine, trei categorii macroscopice fiind utilizate, deci selectate, și nu cele 21 de tipuri micropetrografice descrise de noi, a căror omogenitate se datorează evident prezenței reale în preajma sitului.

Categoric, o tradiție se recomandă pentru musterienii din Peștera Cioarei, pentru că recurența atât de fidelă a contingențelor funcționale este greu de susținut, chiar dacă ea trebuie să fi fost mereu prezentă, măcar pentru motivul elementar că numărul de activități posibile este foarte redus. Mai mult, alegerea rocilor – toate prezente din abundență în preajma sitului – nu înregistrează vreo selecție ameliorativă, ci stabilitatea principiilor de colectare, în condițiile unor diferențe mecanice, sesizabile prin lipsa de adecvare a cuarțului la debitaj, sau prin frecvențele accidente de debitaj posibile – și remarcate – în cazul său. Putem avansa ipoteza verosimilă că un grup musterian aparte a utilizat ca adăpost temporar, dar pentru o lungă perioadă de timp, peștera de aici, habiturile sale tehnice reflectând conservarea imperturbabilă a comportamentelor învățate, pe care nu pare să le adapteze circumstanțelor ce se modifică (oricare ar fi ele, cel puțin existența a noi generații de artizani). Se poate argumenta că motivele unei schimbări erau puține, în condițiile unei depline echivalențe funcționale. Credem însă că motivele sunt altele, și că omul paleoliticului mijlociu era extrem de precis în opțiunile sale, ceea ce poate, pe de altă parte, reprezenta atât esența competenței sale, cât și defectul ei fundamental, pe termen lung.

2.2.3. Comentariu.

Polemica stil-funcționalitate ascunde în substrat două maniere de a concepe atitudinea față de noi provocări, care apare întotdeauna *adaptativă* post factum, pentru că adaptarea a fost întotdeauna legătura logică facilă între un gest paleolitic, premisele și consecințele lui. La nivel tehnic, se propun două soluții: schimbarea tehnicilor și deci a produselor lor, în funcție de necesitățile *ad-hoc* (Binford); conservarea obstinantă a acestora, mai ales că specializarea funcțională atestată traseologic este practic nulă pentru musterian (Bordes). Studiile tehnologice recente tind să favorizeze ultima accepțiune; dacă traseologia o justifică la nivelului punctului final al lanțului operatoriu, tehnologia o susține în privința debutului: materia primă este indiferentă (Boëda, 1991; Moncel/Svoboda, 1998). Argumentele privind precizia și fixitatea modelelor formale, implicând controlul elaborat al metodelor de atingere acestui scop sunt suficiente (ex. Turq, 1989; Pastoors, 2000).

Adaptarea nu presupune de obicei inovație, ci utilizarea marjei de disponibilitate a tehnicilor învățate. Mai mult, cum aceleași rezultate sunt posibile cu ajutorul echivalențelor tehnofuncționale, necesitatea acută a modificărilor radicale a comportamentelor tehnice ne apare și mai improbabilă.

Extrapolând aserțiunile de substrat ale celor două curente mai sus menționate, sintetic, decidem îndeobște asupra a două maniere de înțelegere a comportamentului stimulat: *adaptarea comportamentelor* la obiectivitatea contingentelor (percepută ca permanent iminentă, punctuală și spontană) și "*adaptarea*" *contingentelor*, mai precis dezvoltarea unei strategii interne de acceptare/transfigurare sau refuz al acestora. Aparent, diferențele de doctrină sunt provocate de *cronologia adaptării*, concept obligatoriu prezent în raționamente, conform modelului de analiză impus de moda ultimelor secole. Dacă nu putem evita această vectorizare, putem însă imagina o metodă de a o raporta la cotidianul paleolitic. Considerăm adesea caracterul unei industrii ca o opțiune adaptativă punctuală, ignorând că ea mărturisește în primul rând acceptarea provocării regionale, pentru că era perfect posibil un refuz, de exemplu o "migrație" (evident, în cazul unor mutații drastice și rapide)*. Avem însă toate motivele să credem că această acceptare nu s-a realizat sub semnul iminenței deciziei unei comunități, ci treptat, și că ea implică asumarea internă a unui întreg ansamblu de provocări punctuale, pentru care respectiva comunitate dispunea de strategii satisfăcătoare sau aproximative. Toate industriile musteriene sunt așadar rezultatul unei adaptări dinamice, al uneia deja tradițională însă, pe care o imortalizăm prin decupajul realizat de arheologi. Nici un *primum movens* nu poate fi identificat, nici un prim reflex adaptativ nu ne poate fi oferit de harta siturilor sau de cronologia pe care o avem la dispoziție, pentru că dispunem doar de secvențe ale unor maniere adaptative tradiționale, fixate aleatoriu geografic și imprecis cronologic. Conchidem: "cultura", așa cum o regăsim arheologii, nu este

* Paradoxal, deși cercetarea paleoliticului *descrie tradiții*, ea *explică* mutațiile, la un nivel general, *prin adaptare* (mai mult, așa am putea înțelege insatisfacția procesualiștilor, dornici de explicație, și nu de descriere). Unitățile de măsură ale timpului sunt însă atât de diferite, încât cotidianul, cel în care aceste provocări acționează, metodologic nu există pentru arheolog, în timp ce marile provocări bănuite de acesta, cum ar fi mutațiile climatice, nu existau în acest cotidian.

rezultatul adaptării altfel decât în cel mai general sens al acesteia, afară de situațiile, rare, ale unui eveniment catastrofal. Ea este, în orice decupaj, un produs al tradiției însăși, al fenomenului care asigură securitate, continuitate și echilibru.

Am putea fi tentați să credem că stabilitatea unor comportamente rezumă un obliterateant tradiționalism, inert și lipsit de imaginație. Constatarea este pe jumătate adevărată, în sensul că imaginația tehnică există, însă ea evoluează în limitele unei paradigme, gratuit considerată săracă. Dimpotrivă, faptul că diferite metode sunt aparent conservate mii de ani nu presupune un caracter exclusiv al acestora, identificarea insuficientă a surselor și asimilarea într-un unic ansamblu a mai multor serii tehnologice de artefacte constituind în continuare o problemă serioasă, pentru metodologia de săpătură cel puțin.

Un exemplu interesant îl reprezintă industria nivelului V din peștera Scladina (Sclayn, Belgia), unde câteva tipuri de materie primă, foarte diferite mecanic, sunt exploatate variabil, prin metode eminamente diferite, dacă respectăm clasificările anterioare (Bourguignon, 1998; Moncel, 1998; Otte, 1998). Contemporaneitatea lor este categorică, rezultând astfel o premisă consistentă privind complexitatea domeniului tehnic musterian: patrimoniul tehnic al Neandertalienilor este uneori bogat, dar nu este întotdeauna pus în valoare *cum ne-am aștepta*, și numai când circumstanțele o solicită iar arsenalul deprinderilor o permite. El poate avea caracter eficient și parcimonios (vezi musterianul de tip Quina în Aquitania, Turq, 1989), sau "risipitor" și deloc economicos, când această soluție convine. Cazul Ripiceni, contrapuz musterianului din Carpați, este elocvent; deși distincția a cel puțin două mari tradiții este evidentă, *amplourea* variațiilor tehnice este afectată de condițiile de aprovizionare și de calitatea materiei prime.

Revenind la industria de la Boroșteni, ea este în același timp o adaptare la materia primă, cât și rezultatul unei promovări a tradiției, în sensul că presupune alegerea, mai mult sau mai puțin lucidă, dar instantanee, a mijloacelor tehnice adecvate acestor resurse din interiorul probabil bogat, dar nu propriu-zis elastic, al unui repertoriu de posibilități.

3. CONCLUZII

Două iluzii proeminente, uneori considerate a se surclasa dialectic, se cuvin comentate: *conservatorismul* și *spontaneitatea*. În privința primului, câteva observații sunt oportune. În general, în cazul paleantropilor se invocă frecvent dezavantaje somatice, cu consecințe în capacitatea cognitivă și deci în comportamentul adaptativ. Tradiționalismul în genere este însă pe cât de evident, pe atât de puțin caracteristic paleoliticului, care îi conferă doar volum, și nu poate fi utilizat ca argument în această discuție, dimpotrivă. Deși cauzele pot fi diferite, fenomenul în sine este o constantă istorică, pentru că îl putem atașa și irochezilor, sau omului medieval, cazuri în care înzestrarea somatică diferențiată nu mai poate fi invocată. Cum nu indivizii sunt tradiționaliști, ci societățile în care sunt educați, considerăm nejustificată abandonarea unei realități masiv documentate istoric cu o premisă etern discutabilă: cauzele tradiționalismului sunt culturale, sau cel puțin este mai probabil să fie.

Pentru comunitățile de vânători musterieni, câteva argumente în favoarea inerției tradiționaliste – locuri comune pentru etnologie – pot fi inserate legitim: dimensiunile în mod necesar reduse ale grupurilor de subzistență; orizontul tehnic limitat, cu consecințe

firești în eficiența vânătorii și ca atare în strategiile de exploatare a vânatului. Vânătoarea nu putea fi efectiv practică, pentru ierbivorele mari cel puțin, decât în grup, devenind un gest social esențial și hrănind o solidaritate intra-comunitară aparte. Această interdependență e intim legată de gradul de risc impus de asigurarea subzistenței, resturile scheletice neandertaliene oferind suficiente argumente, atât pentru riscurile întreprinderii, cât și pentru solidaritatea internă a grupurilor. Înnumărilor susțin temeinic această ultimă presupunere. Posedăm, credem, suficiente argumente pentru a defini o societate tradiționalistă, după modelul pe care etnologia europeană obișnuiește să-l contrapună propriei societăți.

Cazul punctual de la Boroșteni este elocvent și nu evidențiază doar conservatorismul tehnicilor. Inerția tehnicii nu constituie decât un argument periferic, datorat conservării selective a unor fenomene sociale în fond, mai mult decât individuale, căci ceea ce perpetuează o comunitate de acest tip nu este doar canonul tehnic. Dimpotrivă, *subzistența*, inclusiv fauna exploatată, *adăpostul*, inclusiv plasarea lui în funcție de primul aspect, *materia primă*, inclusiv specificul său dezavantajos sau doar suficient, toate *sunt tradiționale*. Nu tehnica este cea care se conservă, ci necesitățile “funcționale” cărora le răspunde, mai mult sau mai puțin fidel. Societățile tradiționaliste nu cunosc cu adevărat problema eficienței, ci mai degrabă pe cea a suficienței. Ele urmăresc conservarea “energiei”, *promovând efortul minim pentru rezultate satisfăcătoare, dar în general preferă efortul cu rezultate sigure*. Un caz deja bine cunoscut ne susține argumentația: unii aborigeni australieni nu au preluat arcul ca armă de vânătoare, deși îl cunoșteau din Tasmania și îl transformaseră în obiect de joacă pentru copii. Motivul acestui surprinzător refuz îl reprezintă tradiționalismul, care dicta nu numai o anumită faună (cangurul), ci și tehnicile de vânătoare (atac de la mai mică distanță, completat de urmărire, deci alt tip de armament). Așadar, fiecare ansamblu litic atestă o manieră de a înțelege eficiența, pe principiile suficienței.

Nu insistăm, de asemenea, asupra universului simbolic, ce nu poate fi minimalizat, pentru că toate gesturile cotidianului pot fi transfigurate mitic, arhetipul putând fi invocat oricând pentru explicarea imobilismului – și etnografia abundă în exemple în acest sens – deși rutina, și nu argumentele ei sunt prezente în cotidian. Informațiile privind funcționarea acestei suprastructuri lipsesc însă pentru paleantropi.

Ar trebui așadar rediscutate prejudecățile privind exotismul sau inferioritatea soluțiilor adaptative conservatoriste. Ele exemplifică deseori tocmai sfidarea “adaptării”, ceea ce induce un ușor disconfort în claritatea modelelor de progres convenționale, suspect de comode uneori. Tradiționalismul reprezintă o *rețetă oarecare* de supraviețuire socio-culturală, infinit mai extinsă în timp și spațiu decât “progresismul” modern, chiar dacă acestea reprezintă simple generalizări scolastice. Forme de tradiționalism sunt de altfel prezente în cotidianul oricărei societăți, el nereprezentând doar soluția specifică unor circumstanțe istorice. Omul de Neanderthal a supraviețuit astfel cel puțin 200.000 de ani, – deci, *post factum*, adaptarea sa a avut succes! – și fără îndoială că extincția sa se datorează nu atât empatiei la progres a noilor europeni ci, mai probabil, dezechilibrului creat de contrapunerea a două tipuri de tradiționalism, în care cel al misterienilor a fost probabil mai inert. La fel de tradiționaliști în esență, dar cu o superioritate fie culturală, fie somatică, fie demografică, chiar minimă, noii veniți au beneficiat de o aritmetică simplă, dar care le-a asigurat supraviețuirea, de o manieră exclusivă.

Pe acest fundal, în care statuăm stabilitatea unei întregi viziuni despre lume, cea a gesturile tehnice este mai ușor de explicat. Funcționalismul radical presupune existența unor generații tehnice spontanee, ceea ce nu poate fi susținut, nici în cazul – prezumțios – în care oamenii paleolitici puteau a fi puși brusc în fața unor situații eminamente noi, pentru că le-ar fi răspuns, sau ar fi încercat să o facă, prin soluții vechi. Mutațiile climatice, raportate perioadei de ocupație a unui sit, sunt disproporționate de generoase, ele fiind practic imposibil de invocat ca argumente altfel decât globalizant. Pentru omul preistoric însă, aceste mutații – poate abrupte pe scările paleoclimatice din laboratoare – nu au semnificație: ele au fost insesizabile pe parcursul a zeci, chiar sute de generații, favorizând o treptată *adaptare a noilor contingențe*: “răspunsul adaptativ” ar fi bazat pe “noi” soluții – în percepția noastră – devenite tradiționale în cotidianul lor.

Considerăm deci că adaptarea se face în funcție de norme, într-un anumit sens *toate necesitățile unei culturi fiind interne*: contingențele sunt “traduse” și adaptate. Cadrul în care sunt percepute acestea nu este labil. A susține o entropie permanentă presupune a ignora legile înseși ale evoluției unei comunități conservatoare, pentru care nici o necesitate nu este percepută, dacă nu este înainte de toate virtual prezentă în arsenalul de disponibilități ale acesteia, treptat fiind promovate deprinderi în acest sens. Exemplul aborigenilor, citat anterior, este relevant. Așadar, în ceea ce privește *spontaneitatea*, ea nu se manifestă decât în variabilitatea admisă a canoanelor culturale, fie că presupune o variație individuală întâmplătoare și nedorită, fie o opțiune deliberată a individului sau comunității, dar care nu poate apărea dintr-un *ex nihilo* cultural. Decelarea ei este oricum compromisă de grosiera cronologie pe care o avem la dispoziție și care impietează accesul nostru la “eveniment”. Orice inovație este, în mod esențial, un bricolaj, afară de cele care presupun geniul, aspect mai puțin familiar arheologiei paleolitice, afară de cazul, frecvent, în care numim geniu tot ceea ce nu avem deprinderea – și eventual capacitatea – de a realiza noi înșine. O inovație vectorizează materialul avut la dispoziție, nu creează altul complet nou.

Succesul adaptativ al neandertalienilor implică și alte aspecte, în primul rând un patrimoniu de cunoștințe (de ordin cinegetic, tehnic, topografic etc.) destul de amplu. În al doilea rând este evidentă stăpânirea unor căi de perpetuare și eventual de largire a acestuia. Limbajul articulat este unul din vectorii fundamentali ai acestei stocări și transmisii de informație culturală. Mai mult, decupajul de cadre conceptuale pe care îl presupune existența sa poate explica și inerția ansamblului. Deși riscăm aparent o tautologie, statuând existența limbajului articulat pe baza stabilității comportamentale, și susținând apoi rolul său în însăși această stabilitate, caracterul permanent recursiv între cultură și limbaj ne disculpă.

În ansamblu, se poate susține justificat, pentru paleoliticul mijlociu, o viziune asupra lumii coerentă în sine, stabilă și conservatoare. Este suficient să ne raportăm la situația din Peștera Cioarei pentru a fixa în această zonă o tradiție cultural-etnică, bine implantată într-un areal geografic, ale cărui resurse minerale și animale le cunoștea perfect și le exploata în funcție de disponibilitățile sale interne. Practic, susținem o strategie tradiționalistă, înainte ca tacticile să fie astfel. Situațiile regionale care ne susțin punctul de vedere sunt numeroase, descriind probabil fenomenul cu adevărat caracteristic variabilității culturale musteriene.

Remarcile noastre^{*} au încercat să argumenteze că, în principiu, François Bordes a avut dreptate, dar că nici Binford nu poate fi contrazis întru totul: deși variabilitatea tehnică poate fi și rezultatul altor contingente, ele sunt transfigurate în esență, de tradiții regionale diferite, tradiționalismul musterian fiind “cultural”, nu funcțional, pentru că funcționalitate face parte din cultură.

Aceste tradiții pot fi caracterizate printr-un studiu riguros, bazat pe opțiunile unice care le caracterizează din punct de vedere tehnologic. Însăși existența lor a făcut posibilă identificarea lor, formală și sincronică, ca *tradiții culturale*, din acest punct de vedere studiul lanțurilor operatorii aducând o necesare verificare diacronică. În majoritatea situațiilor, chiar conservatorismul lor este instrumentul ideal pentru descriere, cu condiția ca acesta să nu fie considerat aprioric proba unei lipse de elasticitate cognitivă, ci măsura unică a existenței cotidiene, dar și a diacronismului unei comunități preistorice.

Ceea ce ar trebui cu deosebire să ne rețină atenția sunt, în opinia noastră, nu atât schimbările survenite în devenirea culturală, ci refuzul, mult mai frecvent și mai caracteristic, al acestora. Cercetarea arheologică nu poate însă demonstra acest fenomen, câtă vreme va căuta obstinant rupturile evolutive, evenimentul sau discontinuitățile culturale, ca motiv de reflecție asupra devenirii, ci se va orienta programatic către anodul cotidian preistoric, perfectând metodologiile necesare descifrării acestuia – defect pe care nu l-am putut evita nici noi în această expunere. În banalul existenței cotidiene paleolitice se pot regăsi toate cheile interpretative ale “excepționalului” unui culturi și nu invers, așa cum se încearcă de obicei. Prin urmare, cercetarea paleoliticului cunoaște o singură problemă: cronologia.

Așa cum se poate deduce din rândurile de mai sus, perspectiva arheologică asupra paleoliticului mijlociu nu va oferi niciodată noutăți absolute, mulțumindu-se doar să ne ofere o imagine asupra modului propriu pe care omul de Neanderthal a ales să răspundă unor probleme, familiare nouă deopotrivă. Cum umanitatea paleantropilor a fost contestată, și nu cea a “musterienilor”, credem că există argumente suficiente pentru a le-o conferi, cel puțin din punct de vedere al tehnologiei epocii. Consecința directă ar trebui să fie gratularea omului de Neanderthal cu o calitate familiară umanității: capacitatea de a-și purta ideile cu ei, în timp și spațiu. Incapacitatea de a le schimba cu ușurință, cauză probabilă a extincției, nu trebuie, de altfel, considerată o probă a unei minți neperformante, afară de cazul în care acceptăm ideea că Homo sapiens sapiens a dovedit același lucru de sute de ori în istorie.

BIBLIOGRAFIE

- Anghelinu, 1999 – M. Anghelinu, *Observații asupra musterianului carpatic*, în *CI*, XVII/1, Iași, 1998, p. 19-36.
Aron, 1997 – R. Aron, *Introducere în filozofia istoriei*, Ed. Humanitas, București.

* Îmi exprim aici întreaga grațitudine pentru sugestiile amabile și competente pe care mi le-a oferit Marie-Hélène Moncel, cu ocazia vizitei sale la Târgoviște, prilejuită de studierea materialului litic de la Boroșteni.

- Binford, 1972 – L. Binford, *Contemporary Model Building: Paradigms and the Current State of Palaeolithic Research*, în D. Clarke ed., *Models in Archeology*, Londra, Methuen, p. 231-273.
- Binford, 1966 – L. Binford, S.R. Binford, *A Preliminary Analysis of Functional Variability in the Mousterian of Levallois Facies*, în *American Anthropologist*, 68, p. 238-295.
- Boëda, 1991 – E. Boëda, *Approche de la variabilité des systèmes de production lithique des industries du Paléolithique inférieur et moyen: chronique d'une variabilité attendue*, în *Techniques et culture*, 17-18, p. 37-79.
- Bordes, 1953 – F. Bordes, *Essai de classification des industries "mousteriennes"*, în *BSPF*, 50, p. 457-466.
- Bourguignon, 1998 – L. Bourguignon, *Le débitage Quina de la couche 5 de Sclayn – éléments d'interprétation, Recherches aux grottes de Sclayn*, vol. II, *L'Archeologie*, în ERAUL, 79, Liège, 1998, p. 249-276.
- Cârciumaru coord., 2000 – M. Cârciumaru coord., *Peștera Cioarei Borosteni. Paleomediul, cronologia și activitățile umane în paleolitic*, Ed. Macarie, Târgoviște.
- Coudart, 1999 – A. Coudart, *Is Post-processualism Bound to Happen Everywhere? The French Case*, în *Antiquity*, vol. 73, 279, p. 161-166.
- Gabori, 1976 – M. Gabori, *La civilisation du Paléolithique moyen entre les Alpes et l'Oural*, în *Akademiai Kiado*, Budapesta.
- Gabori-Csank, 1968 – V. Gabori-Csank, *La station du Paléolithique moyen d'Est-Hongrie*, Maison d'édition de L'Academie des sciences de Hongrie, Budapesta.
- Geneste, 1989 – J.-M. Geneste, *Économie des ressources lithiques dans le Mousterien du Sud-Ouest de la France*, în *L'Homme de Neanderthal*, vol. 6, *La Subsistance*, în ERAUL 33, p. 75-98.
- Mellars, 1969 – P. Mellars, *The Chronology of Mousterian Industries in the Perigord Region of South-West France*, în *Proceedings of the Prehistoric Society*, 35, p. 134-171.
- Mogoșanu, 1978 – Fl. Mogoșanu, *Paleoliticul din Banat*, Ed. Academiei, București.
- Moncel, Svoboda, 1998 – M.-H. Moncel, J. Svoboda, *L'industrie lithique des niveaux émiens de Predmosti II (Brno, République Tchèque). Fouilles de 1989-1992*, în *Préhistoire Européenne*, vol. 12, 1998, p. 11-48.
- Moncel, 1998 – M.-H. Moncel, *L'industrie lithique de la grotte Scladina (Sclayn). La couche moustérienne émiennne 5. Les comportements techniques et les objectifs de la production dans un moustérien de type Quina*, *Recherches aux grottes de Sclayn*, vol. II, *L'Archéologie*, în ERAUL, 79, Liège, 1998, p. 181-248.
- Nicolăescu-Plopșor, 1957 – C.S. Nicolăescu-Plopșor, *Le Paléolithique dans la République Populaire Roumaine à la lumière de dernières recherches*, în *Dacia*, N.S., I, p. 41-60.
- Otte, 1992 – M. Otte, *The Significance of Variability in the European Mousterian*, în H.L. Dibble, N. Rolland eds., *The Middle Palaeolithic Adaptation, Behavior and Variability*, Univ. Museum Monograph, 78, Univ. Museum Symposium Series, vol. II, Univ. of Pennsylvania, p. 45-52.
- Otte, 1998 – M. Otte, *Industrie lithique de la couche 5, Recherches aux grottes de Sclayn*, vol. II, *L'Archéologie*, în ERAUL, 79, Liège, 1998, p. 277-280.

- Pastors, 2000 – A. Pastors, *Standardization and Individuality in the Production Process of Bifacial Tools-Leaf-shaped Scrapers from the Middle Paleolithic. Open Air site Sare Kaya (Crimea). A contribution to understanding the method of Working Stage Analysis*, in *Neanderthals and Modern Humans. Discussing the Transition, Central and Eastern Europe from 50.000 to 30.000 B.P.*, Neanderthal Museum, Wissenschaftliche Schriften.
- Pigeot, 1991 – N. Pigeot, *Reflexions sur l'histoire technique de l'homme: de l'évolution cognitive à l'évolution culturelle*, in *Paléo*, 3, p. 167-200.
- Radkowski, 2000 – G.-H. de Radkowski, *Antropologie generală*, Ed. Amarcord. Timișoara.
- Rolland, 1981 – N. Rolland, *The Interpretation of Middle Palaeolithic Variability*, in *Man* (N.S.), 16, p. 15-42.
- Rolland, Dibble, 1990 – N. Rolland, H. Dibble, *A New Synthesis of Middle Palaeolithic Variability*, in *American Antiquity*, 55 (3), p. 480-499.
- Sackett, 1982 – J. Sackett, *Approaches to Style in Lithic Archaeology*, in *Journal of Anthropological Archaeology*, vol. 1, nr. 1, p. 74-118.
- Turq, 1989 – A. Turq, *Approche technologique et économique du faciès Moustérien du type Quina – étude préliminaire*, in *BSPF*, tome 86, 8, 1989, p. 244-255.

CONSERVATORISM AND SPONTANEITY IN THE LITHIC TECHNOLOGY OF THE PALEOLITHIC. CONSIDERATIONS UPON A MUSTERIAN INDUSTRY

Abstract

The author tries to resume some subjective interferences that the contemporary researcher frequently practices in his cultural and historical reconstructions. The inherent tendency of rationalising the human behaviours of the past is seriously damaged by the cultural matrix of Europe, for which the functionalist interpretations are tempting and frequent. The immediate and decisive consequence of this predisposition will be the assumption of the generalised progress, of the spontaneous and reflexive adaptation, perceived to the level of all gestures and behaviours. This idea is although hard to sustain, at least for the techno-cultural level of the paleolithic, era that gathers all the criteria of a traditionalism, generally speaking. The author underlines a fundamental alterity, although general, which lies between prehistory and its modern image: the positioning in time. If the archetypal perfection is temporally anterior for every conservative community, for the contemporary european the time no longer supposes decadence, but perpetual improving, by the programmatic abandon of the anterior cultural models. In such a context, the dogmatic identifications of different forms of progress in prehistory risks to frequently constitute only a scholastic predisposition, the necessity – an illusion and the notion of adaptation – a logic commodity.

A case of study, that of the mustertian inhabitation of Peștera Cioarei from Boroșteni, shows an imperturbable behaviour stability, at least for what concerns the supply with raw lithic material and its exploitation this aspect sustains an immobilism of

traditional origin. Showing himself reserved against these modest witnesses, the authour belives that these sugest precise and stable cultural strategies, intrinsec proovs of a whole society's conservatorism. Neither the Musterians, and probably nor a cultural community, adapt to the contingences, but more likely they adapt these to some inner recepting and accepting possibilities, the needs are, in a certain sense, exclusively intern. The idee of the spontaneity of the adaptativ answer is thus equilibrated by the paradigma itself in which this is possible, that of tradition. The classic thesis of François Bordes, by which the stylistical inprint could be identified on formal basis in the typology of the lithic material, dispose of a relative methodologic efficiency, on the condition of completing the analysis of this type by studying the ierarchycal options atested by the operational chains.

It's principal merit is thoug the justice of the premises. Un aparently paradox, generated in esence by the extinction of the Neanderthalian, the real unity (and criticisable one) of mesure for their existence, is underlined: if Lewis Binford unintentionaly suggested the possibility of a relative richness of the musterian technics, this potenting their authour, and Bordes indirectly limited the possibility of the options elasticity, so he implicity problematized the capacity of the authour, this thing was happening because of a different perception of what was characteristic to the humanity as a metodological premise, the conservatorism or the adaptability. In this matter of speaking, the author of these lines went for the first aspect. The author considers that the traditions constitute the genuine begining of every historical experience, and not a permanent invention of (new gestures, this argumenting for the Neanderthal's man humanity and retaining. F. Bordes apriorism as legitimous. More than this, it is this humanity that seems responsible for his disappearance. What's characteristic for the historical man is not the adaptation, but it's refuse. Sequently, the culture doesn't represent an adaptative arsenal, but the contrary. The starting point of the analist is aprioric, aleatory, euristically exclusive in every historical moment, he finds a culturalised man, not an inteligent and adaptative animal, in face of a *primum movens*.

The stable instauration of the cultural modeles in the subconscious and the quotidian leads to another principal, aforistic: the man does what he knows, but he doesn't know what he does. He will be, in the esence, a conservator.

Methodologically speaking, a unique problem is raised for the paleolithic's archaeology, that of chronology, in a great measure responsible for the above mentioned polemic. This suposes in the substract a chronology of *adaptation*, in which global phenomenons, like those climatics, can not be related in an anodin quotidian.

